

TRANH
BIÊN
sao cho ĐÚNG?

LỜI TỰA

“Các em nghĩ tại sao thầy lại đứng trên này? Thầy đứng trên bàn này để nhắc bản thân nhớ rằng ta phải liên tục nhìn nhận sự vật ở nhiều góc độ. Đứng quan sát ở đây, thế giới trông thật khác. Cho dù nghĩ rằng mình đã hiểu rõ điều gì, các em vẫn nên thử nhìn nó từ một góc khác. Kể cả có ngỡ ngẩn hay sai lầm, các em vẫn phải thử. Khi các em đọc, đừng chỉ quan tâm đến suy nghĩ của tác giả, hãy quan tâm xem suy nghĩ của chính mình là gì nữa.”

“Dù ai đó nói gì với các em đi chăng nữa, ngôn từ và ý nghĩ có thể thay đổi cả thế giới.”

Hình ảnh thầy giáo Keating (do Robin Williams thủ vai) trong bộ phim *Dead Poets Society* (tạm dịch: *Hội cổ thi nhân*) năm 1989 của đạo diễn Peter Weir đã khiến cậu học sinh cấp 3 là tôi khi ấy vô cùng xúc động. Thầy đã mở ra một thế giới mới trước mắt đứa trẻ từng ngồi hết ngày này qua ngày khác trước bàn học chỉ vì mục tiêu đỗ đại học. Thế giới đó khuyến khích mọi người quan sát sự việc xung quanh từ nhiều góc độ và suy nghĩ một cách độc lập, thế giới mà giáo viên với học sinh, học sinh với học

sinh có thể tranh luận¹ không chút dè chừng. Vào thời của tôi, tranh luận trong giờ học là một việc không tưởng, vậy nên đối với tôi, phân cảnh tiết học theo hình thức tranh luận trong bộ phim đó quả là một chân trời hết sức mới lạ.

Có lẽ đó cũng là lúc tôi bắt đầu quan tâm đến tranh biện. Bầu không khí cởi mở với những ý kiến khác biệt và hình ảnh mọi người tự do trao đổi góc nhìn đa chiều đã chinh phục tôi. Trong một khoảng thời gian khá dài, tôi đã luôn có suy nghĩ rằng “Giá như trường mình có một người như thầy Keating thì đời sống học đường sẽ thú vị biết mấy”.

Sau khi lên đại học, tranh biện đối với tôi vẫn luôn là một thứ gì đó thần kì, cuốn hút mà tôi rất muốn thử. Vậy nên chẳng suy nghĩ nhiều, tôi đã lập một câu lạc bộ tranh biện và cùng những người bạn có chung chí hướng bắt đầu học về tranh biện. Khi ấy, Hàn Quốc gần như không hề có một cuộc thi tranh biện hay một chương trình giảng dạy tranh biện nào, nên chúng tôi đã thu thập các tài liệu tiếng Anh, tham gia các chương trình đào tạo nước ngoài, tìm mọi cơ hội để học về tranh biện. Cuối cùng, tôi cũng đạt được những thành tích tốt trong các cuộc thi tranh biện quốc tế, và vinh dự trở thành một tranh biện viên đại diện cho Hàn Quốc và châu Á. Trong quá trình ấy, tôi không hề nhận ra một người vốn hướng nội và sợ nói trước đám đông như mình đã

¹ Tác giả dùng từ 토론 (tolon). Danh từ tiếng Hàn này có hai nghĩa phổ biến: tranh biện (debating) và thảo luận (discussion); tương đương chữ Hán của từ này là 辩论 (biànlùn) mang nghĩa “tranh luận/biện luận” (argument/reasoning). Về cơ bản, các thuật ngữ này đều chỉ quá trình trao đổi chính thức về cùng một chủ đề cụ thể (thường liên quan chặt chẽ tới đời sống), trong đó những người tham gia tranh biện cần nghiên cứu, phân tích và đưa ra các lập luận chứng minh cho quan điểm của mình (Hiệp hội Tranh biện Hoa Kỳ, American Debate League). Cuốn sách này sử dụng các thuật ngữ trên luân phiên nhau trong các ngữ cảnh phù hợp để chuyển tải các sắc thái nghĩa này. (BTV) - Những chú thích được kí hiệu (BTV) là của biên tập viên, còn lại là của tác giả.

thay đổi từ lúc nào. Và với mục tiêu chia sẻ những kinh nghiệm của bản thân, cũng như tạo ra một môi trường vững chắc để mọi người đều có cơ hội học về tranh biện, tôi đã thành lập một doanh nghiệp giáo dục chuyên về tranh biện.

9 năm đã trôi qua. Giờ đây, tranh biện đã phổ biến đến mức nó xuất hiện trong những tiết học ở các bậc tiểu học, trung học cơ sở, trung học phổ thông, và trong qui trình phỏng vấn của các doanh nghiệp. Thời đại các lớp học tranh biện không chỉ cần thiết ở trường học mà còn ở các tổ chức và cơ quan đã đến. Tuy nhiên, những người tôi gặp trong các lớp học hay những cuộc thi thường bực bực nổi trăn trở rằng dù hiểu rõ tầm quan trọng của tranh biện, họ vẫn không biết phải bắt đầu từ đâu và như thế nào.

Để có thể tranh biện tốt, ngoài những kiến thức nhập môn về các thể thức tranh biện và logic, ta cần hiểu những khái niệm như “xác định và định nghĩa vấn đề”, “cấu trúc lí luận”, “thao tác lập luận và phản biện”, “phương pháp thuyết trình và chất vấn”. Tranh biện chính là thuyết phục được đối phương hay người nghe trong một khoảng thời gian có hạn, do vậy ta phải sử dụng mọi phương pháp để xây dựng và bảo vệ lập luận của mình, đồng thời phản biện được lập luận của đối phương. Đó là lí do tôi đã quyết định tổng kết lại kinh nghiệm của mình trong suốt thời gian qua để viết một cuốn sách dẫn nhập về tranh biện và các nội dung liên quan.

Điều tôi mong muốn ở cuốn sách này không đơn thuần chỉ là đưa ra những kĩ năng để giành chiến thắng trên đấu trường tranh biện, mà còn phải nêu bật được ý nghĩa đích thực của tranh biện và giới thiệu một cách dễ hiểu về các phương pháp tranh biện để ai cũng có thể áp dụng vào học tập và công việc.

Bên cạnh đó, tôi hi vọng cuốn sách sẽ giúp người đọc có thể nhanh chóng phát triển khả năng tranh biện của mình thay vì phải lặp lại những “thử và sai” mà tôi đã từng trải qua. Đi từ việc chuẩn bị tâm thế và những năng lực lõi phải rèn luyện khi lần đầu tiếp xúc với tranh biện, đến việc chuẩn bị cho tranh biện và áp dụng quá trình này vào thực tế công việc và đời sống, tôi chia sách thành 5 chương, mỗi chương xử lý những nội dung cần thiết theo thứ tự từng giai đoạn.

Chương 1 giải thích khái niệm tranh biện và lí do tại sao tranh biện lại cần thiết trong cuộc sống. Ngoài việc phân tích tác động của tranh biện đến hiệu quả học tập, ta sẽ bàn đến việc tranh biện có ý nghĩa như thế nào trong xã hội và tại sao tất cả chúng ta đều cần đến tranh biện.

Chương 2 trình bày các phương pháp nâng cao khả năng truyền đạt và kĩ năng thuyết trình trước khi chính thức bước vào tranh biện. Đây là giai đoạn đặt nền móng cơ bản cho một cuộc tranh biện hiệu quả, phát triển kĩ năng sắp xếp ý tưởng và kĩ năng thuyết trình mà bạn có thể áp dụng ngay vào thực tế.

Chương 3 tập trung vào các kĩ năng cơ bản trong tranh biện và giới thiệu các kĩ thuật có liên quan. Chương này nêu ra các phương pháp như sắp xếp ý tưởng một cách rõ ràng và logic để có thể dễ dàng truyền đạt, phân tích lập luận của đối phương theo góc nhìn đa chiều và phản biện bằng tư duy nhanh chóng.

Chương 4 đề cập đến quá trình chuẩn bị cho tranh biện và phương pháp phân tích kiến nghị. Chương này tập trung vào quá trình phân tích bối cảnh và tìm ra vấn đề, cung cấp những công cụ phân tích chủ đề tranh biện.

Chương 5 tổng kết những điểm cần lưu ý khi hoàn tất công tác chuẩn bị cho tranh biện và bước vào tranh biện thực tế.

Chương này sẽ hướng dẫn bạn cách sắp xếp logic các nội dung đã học trong Chương 3 và Chương 4, sau đó trình bày những nội dung đó một cách rõ ràng sao cho người nghe dễ dàng tiếp thu. Ngoài ra, người học còn có thể luyện tập viết dàn ý lập luận và chiêm nghiệm lại các nội dung đã học.

Đồng thời, sau mỗi chương, tôi dành riêng phần “Bí kíp thực chiến của cao thủ tranh biện” để tổng hợp các mẹo xoay quanh những vấn đề mà nhiều người gặp phải, nhằm giúp bạn đọc có thể áp dụng ngay vào các cuộc tranh luận thực tế.

Cuốn sách này phù hợp với những người thường bị rối lời đuối lí khi tranh luận, những nhân viên văn phòng phải hệ thống nội dung trao đổi và truyền đạt ý kiến một cách logic trong các cuộc họp, những ứng viên chuẩn bị cho vòng phỏng vấn tranh luận, học sinh trung học và sinh viên chuẩn bị tham gia các cuộc thi tranh biện, và những người muốn rèn luyện khả năng trình bày thuyết phục và logic về bất cứ chủ đề nào.

Cuối cùng, tôi khuyên bạn đọc nên chú trọng việc áp dụng những kĩ năng được giới thiệu trong sách vào đời sống thực tế. Nếu bạn chưa quen thuộc với thuyết trình và tranh biện, hãy đọc theo trình tự của sách và thử áp dụng từng nội dung đó vào tình huống thực tế của bản thân. Nếu đã quen với tranh biện ở một mức độ nhất định, bạn có thể “nhảy cóc” đến Chương 3. Tôi cũng đề xuất bạn sau khi đọc hết cuốn sách, hãy nhìn vào mục lục, chọn ra phần mà bạn cảm thấy mình yếu nhất, đọc lại nội dung đó và thử luyện tập lại lần nữa. Nếu nỗ lực và học tập đúng hướng, tôi tin bạn có thể xây dựng lập luận logic và truyền đạt suy nghĩ của mình một cách thuyết phục với mọi chủ đề.

MỤC LỤC

Lời tựa	6
---------	---

Chương 1:

Mạn đàm về tranh biện trước khi bắt đầu

01	Những yếu tố thúc đẩy tranh biện - Bất mãn và mâu thuẫn	16	
02	Tranh biện là gì?	21	
03	Tranh biện và thảo luận, cái nào tốt hơn?	23	
04	Tranh biện là một kỹ năng sống	28	
05	5 yêu cầu của một cuộc tranh biện hiệu quả	33	
Bí kíp thực chiến của cao thủ tranh biện		Cách đơn giản nhất để làm quen với tranh biện	38
Bí kíp thực chiến của cao thủ tranh biện		6 cách vượt qua nỗi sợ nói trước đám đông	42

Chương 2:

Khởi động trước tranh biện

01	Cách dễ dàng nhất để tăng sức thuyết phục	66
02	Nâng cao hiệu quả truyền đạt bằng Quy tắc số 3 thần kì	71
03	5 bước chuẩn bị bài thuyết trình để chinh phục người nghe	78
04	Những thủ pháp ngôn từ để thu hút khán giả	85
05	Những thủ pháp phi ngôn từ giúp phác họa hình ảnh trong tâm trí người nghe	93
Bí kíp thực chiến của cao thủ tranh biện		Gói gọn dàn ý bài nói trong một trang giấy
Bí kíp thực chiến của cao thủ tranh biện		Cấu trúc bài nói trong thời gian giới hạn

Chương 3:
Sẵn sàng tranh biện

01	Sự thật hay kinh nghiệm: Hai phương pháp xây dựng logic	104
02	Trình bày lập luận sắc nét với cấu trúc PEEL	108
03	3 phương pháp giải thích để diễn đạt chính xác và dễ hiểu	116
04	Đánh trúng điểm yếu của đối phương với cấu trúc SPEC	122
05	Vô hiệu hóa logic của đối phương với cấu trúc PEEL	127
06	6 chiến lược phản biện có thể đánh bại mọi lập luận	131
Bí kíp thực chiến của cao thủ tranh biện	Tìm ra lỗ hổng logic	140
Bí kíp thực chiến của cao thủ tranh biện	Đối phó với “kẻ dạy đời”	148
Bí kíp thực chiến của cao thủ tranh biện	Giao tiếp trong thời đại của màn hình	154

Chương 4:
Chinh phục tranh biện nâng cao

01	Các loại kiến nghị trong tranh biện và phương pháp tiếp cận	160
02	Phát triển kỹ năng phân tích kiến nghị như thế nào?	171
03	Định nghĩa kiến nghị giúp tranh biện đi đúng hướng	175
04	Bắt trúng vấn đề giữa cơn lũ thông tin	185
05	Nắm bắt ngữ cảnh tổng thể của cuộc tranh biện bằng phương pháp phân tích 3W	190
06	Kim chỉ nam của tranh biện chính sách: Phương pháp phân tích NPB	197
07	Làm rõ vấn đề bằng phương pháp phân tích 5Q	204
Bí kíp thực chiến của cao thủ tranh biện	3 khuôn thức giúp phân tích mọi chủ đề tranh biện	212
Bí kíp thực chiến của cao thủ tranh biện	Phương pháp thuyết phục từ “vấn đề của tôi” thành “vấn đề của chúng ta”	224

.....

· Chương 5:

· **Tiếp tục hành trình tranh biện**

.....

01	Cấu trúc lập luận sao cho vừa hợp tình vừa hợp lí	231
02	Thể hiện rõ ràng suy nghĩ bằng cấu trúc lập luận	235
03	Cây logic: Công cụ xây dựng cấu trúc lập luận	241
04	Cung cấp những chỉ dẫn giúp khán giả tạo bản đồ tư duy	245
05	Cấu trúc lập luận theo từ khóa	250
06	Cách nói để thu hút hứng thú của người nghe	255
07	Constructive speech: Sơ đồ tổng thể của lập luận	259
	Bí kíp thực chiến của cao thủ tranh biện Kỹ thuật mở bài và kết bài hiệu quả	263

.....

· Phụ lục:

· **2 bí quyết của cao thủ tranh biện:**

· **Lắng nghe và Chất vấn**

.....

Bí quyết 01	Lắng nghe chủ động	280
Bí quyết 02	Chất vấn	290

01

Những yếu tố thúc đẩy tranh biện: Bất mãn và mâu thuẫn

Tục ngữ Hàn Quốc có câu: “Mấy ai tránh phân chó vì sợ, chẳng qua vì bẩn thôi”. Trong xã hội thực ra có những thứ cũng được đối xử y như “phân chó” vậy. Đó chính là “bất mãn” và “mâu thuẫn”. Ngay từ nhỏ, ta đã được dạy rằng phải cố hết sức tránh mâu thuẫn hay bất mãn vì chúng chẳng tốt đẹp gì. Nhưng có thật là bất mãn và mâu thuẫn chỉ có mỗi mặt xấu hay không?

Phần lớn những người được tôi hỏi câu này đều không nghĩ ngợi nhiều mà khẳng định ngay bất mãn và mâu thuẫn là không tốt. Có lẽ bởi trước giờ ta vẫn luôn được dạy như vậy, cả ở nhà lẫn ở trường. Khi học sinh bày tỏ bất mãn về bài học hay về môi trường học, người lớn thường nói “Kêu ca ít thôi, lo mà học hành đi”. Ngoài xã hội cũng vậy, nếu ai tỏ ra bất mãn về một việc nào đó, chưa cần biết bất mãn ấy có “hợp lí” hay không, người đó sẽ lập tức bị chỉ trích, hay bị gán mác là “không biết thích ứng”. Vì vậy mà, hầu hết mọi người thường sẽ bấm bụng cho qua thay vì thể hiện bất mãn, và dần dần trở nên tê liệt và vô cảm đến mức không nhận biết được đâu là vấn đề thực sự. Tuy nhiên, nếu

những bất mãn đó là hợp lí, thì việc bày tỏ sự không hài lòng lại rất quan trọng và cần thiết với cá nhân và xã hội. Bởi lẽ, **bất mãn chính là bước đầu tiên để nhận thức được rằng xung quanh ta đang tồn tại vấn đề. Và chỉ khi có nhận thức về vấn đề, ta mới có thể tìm cách xoay chuyển tình thế theo hướng tốt hơn.**

Trong *The Newsroom* (tạm dịch: *Ban thời sự*), bộ phim truyền hình Mỹ tôi yêu thích, nhân vật chính, phóng viên Will McAvoy, đã nói thế này khi bắt đầu bản tin: “Bước đầu tiên để giải quyết bất cứ vấn đề nào chính là nhận thức được rằng vấn đề đang tồn tại”. Ngẫm mới thấy, đây là một lí lẽ rất hiển nhiên. Tuy nhiên trong cuộc sống thường ngày, rất nhiều người lại không dễ dàng thừa nhận rằng mình đang gặp vấn đề. Họ trốn tránh trọng tâm của vấn đề bằng một câu vô thưởng vô phạt “Cái gì đã tốt rồi thì cứ để thế đi”. Nếu nhận thức được vấn đề là bước đầu tiên để tìm ra phương án giải quyết, thì bất mãn chính là tiền đề nhất thiết phải có để giúp ta nhận thức được vấn đề.

Tương tự, người ta cũng thường cho rằng mâu thuẫn là điều cần tránh trong mọi hoàn cảnh, bằng bất cứ giá nào. Tuy nhiên, trong xã hội ta đang sống, mâu thuẫn là điều không thể tránh khỏi. Vô số cá nhân cùng sống trong một cộng đồng, lập trường và ý kiến của mỗi người lại mang những cá tính riêng không thể không có sự khác biệt. Hoàn cảnh sống của mỗi người là khác nhau, nên dù có đối diện với cùng một sự việc, ta cũng sẽ tiếp cận nó theo những góc nhìn hoàn toàn khác biệt. Trước một chính sách X hay một người tên Y, rất ít khả năng những người A, B, C cùng có chung quan điểm. Việc luôn được dạy “một điều nhịn là chín điều lành” khiến ta nghĩ rằng nói ra ý kiến phản đối đồng nghĩa với khơi nguồn mâu thuẫn, và đó là điều nên tránh.

Tuy nhiên, điều này không có lợi cho cả cá nhân và những người xung quanh. Nếu mâu thuẫn nội tại không được thể hiện ra bên ngoài, ta sẽ không thể nào biết được mấu chốt của vấn đề và do đó, không thể cải thiện tình hình. **Mâu thuẫn dù bề ngoài có vẻ tiêu cực nhưng thực chất lại là động lực giúp ta tìm ra giải pháp tốt hơn.** Bởi có ở trong một tình huống tồn tại mâu thuẫn, người ta mới chủ động tìm kiếm phương án, đánh giá lại những chính sách và qui định vốn có để cố gắng cải tạo, tiến tới một cộng đồng, một xã hội tốt đẹp hơn.

Có lẽ nhiều người sẽ nghĩ: “Vậy mâu thuẫn là tốt ư? Thật khó mà đồng tình được. Khi soi chiếu với trải nghiệm của mình, tôi thấy việc thể hiện mâu thuẫn chỉ gây ra nhiều cảm xúc tiêu cực và nhiều mâu thuẫn khác mà thôi”. Đương nhiên, những lo ngại này là có lí. Chỉ đưa ra mâu thuẫn thôi là chưa đủ, cái ta cần lúc này là tranh luận. **Sau khi nêu ra mâu thuẫn, nếu muốn đi đến thỏa thuận về một phương án giúp một cá nhân, một xã hội tốt đẹp hơn, chúng ta cần tranh luận.** Bởi tranh luận chính là công cụ để điều chỉnh và hóa giải mâu thuẫn.

Nhưng bất chấp sự thật này, mọi người thường có xu hướng né tránh tranh luận. Lí do thứ nhất là vì chúng ta chưa có nhận thức đúng đắn về tranh luận. Nếu xem những tình huống mâu thuẫn hay những cuộc tranh luận trên các phương tiện truyền thông đại chúng, ta có thể thấy nhiều trường hợp gần như chỉ là đôi co chứ không phải tranh luận thực sự. Khó mà thấy được thái độ tôn trọng đối phương trong những màn đôi co đó. Họ không hề đoái hoài đến việc lắng nghe người có ý kiến bất đồng với mình và bằng mọi giá xem ý kiến đó là sai trái. Khi nhiều nhân vật nổi tiếng hay chuyên gia, chẳng hạn như các chính trị gia xuất hiện trên tivi, tranh luận bằng tâm thế như vậy, nhiều người lầm

tưởng rằng tranh luận là “đấu võ mồm”, là thứ làm trầm trọng thêm mâu thuẫn. Thứ hai, đó là vì ta không phân định rạch ròi giữa ý kiến cá nhân và thái độ của người nói. Ở những quốc gia chịu ảnh hưởng sâu sắc của Nho giáo, người ta thường có khuynh hướng cho rằng đối phương phản bác ý kiến của mình tức là đang công kích mình. Các ý kiến vì thế càng tiếp tục trái chiều và khó có thể trở nên tích cực hơn, và ngay cả khi có tranh luận, ta cũng sẽ cho rằng việc đó chỉ gây thù oán vô ích, nói gì đến giải quyết được vấn đề.

Nhưng nếu nghĩ kĩ lại ta sẽ thấy, **ý kiến không đại diện cho toàn bộ con người, và bởi vì nó chưa qua quá trình kiểm chứng nên hiển nhiên sẽ có thể thay đổi bất cứ lúc nào.** Có điều, văn hóa đánh đồng ý kiến trái chiều với công kích cá nhân vẫn còn rất nặng nề. Điều này sẽ chỉ ngăn cản quá trình bày tỏ và trao đổi ý kiến, không hề mang lại lợi ích gì cho cá nhân, tổ chức và xã hội.

May mắn thay, những biến chuyển của thời đại đang đòi hỏi chúng ta tranh luận nhiều hơn. Chứ ít, chế độ và thời đại cũng đang dần thay đổi suy nghĩ của con người từ chỗ đây là việc “nên làm” đến chỗ đó là việc “phải làm”. Điều này có nghĩa là người giỏi tranh luận giờ đây đã có thể được công nhận trong nhà trường, doanh nghiệp, và xã hội, cũng như có thể góp phần vào sự thay đổi của xã hội.

Bất mãn và mâu thuẫn không phải là “tệ nạn xã hội”, mà là nhân tố quan trọng giúp ta phát hiện ra vấn đề thực sự. Theo đó, bất mãn và mâu thuẫn hoàn toàn không phải “phân chó” mà thực ra nó quý giá như vàng. Và vàng thì cũng cần đến một nhà luyện kim lành nghề mới có thể phát huy giá trị đích thực của nó. Đó chính là lí do ta cần phải học tranh luận.

02

Tranh biện là gì?

Thuật ngữ “tranh biện” hay “tranh luận” vẫn thường được sử dụng rất mập mờ ở Hàn Quốc. Có thể các lớp học hay các cuộc họp vẫn tự nhận là có “tranh luận” nhưng thực ra, người ta dùng rất nhiều thuật ngữ khác để chỉ việc này như “thảo luận”, “bàn luận”, “đối thoại”. Chính vì vậy, khi được hỏi về sự khác biệt giữa “tranh biện/tranh luận” và “thảo luận” trong lớp, nhiều học sinh cho rằng hai khái niệm này là một. Đây không phải là lỗi của các em mà nó liên quan tới thói quen dùng lẫn lộn hai khái niệm. Bên cạnh đó, nó cũng phản ánh một hệ thống giáo dục chưa quen thuộc với hình thức “tranh biện đối kháng”, hay “tranh biện học thuật”.

Vậy nhưng, tranh biện (chí ít là thuật ngữ “tranh biện” được nhấn mạnh trong cuốn sách này) khác với “thảo luận”, “bàn luận” và “đối thoại”. Ở các quốc gia nói tiếng Anh, nơi tranh luận diễn ra sôi nổi, từ “debate” sẽ giải thích đúng đặc trưng của tranh luận. Hãy xem định nghĩa của từ này trong từ điển Merriam-Webster.

de · bate (noun) /di-’bāt,dē-/

: a contention by words or arguments

: such as

a : a regulated discussion of a proposition between two matched sides

b : the formal discussion of a motion before a deliberative body according to the rules of parliamentary procedure

Theo định nghĩa trên, “tranh biện” có thể được hiểu là “cuộc thảo luận hay tranh luận chính thức giữa hai bên có ý kiến đối lập về một chủ đề cụ thể theo đúng trình tự nghị sự”.

Theo nghĩa rộng, tranh biện là **hành động luận bàn tính chính đáng, tính thỏa đáng của lập trường và ý kiến của từng bên về chủ đề được cho hoặc các vấn đề liên quan**. Tức là, tranh biện là một quá trình mà các cá nhân được chia thành phe tán thành và phe phản đối một chủ đề, những người tranh biện sẽ cố gắng thuyết phục đối phương hoặc bên thứ ba về tính hợp lí của lập luận mà họ đưa ra.

Ở nghĩa hẹp hơn, tranh biện chỉ **cuộc tranh biện theo thể thức**. Khác với đối thoại (dialogue) và thảo luận (discussion) thông thường, tranh biện viên phải tuân theo một thể thức đã định, trình bày quan điểm theo thứ tự lượt nói trong khoảng thời gian nhất định và tuân thủ qui tắc, khá giống một trận thi đấu thể thao. Ta có thể liên hệ tới các cuộc tranh biện trong 100 phút hoặc tranh biện trong bầu cử tổng thống Mỹ. Trong cuộc tranh biện bầu cử tổng thống Mỹ, ứng cử viên tổng thống sẽ bàn luận về nhiều vấn đề thời sự theo các qui tắc được định trước; có một người điều hành đảm bảo thời gian nói công bằng và áp dụng các qui tắc nhằm tạo điều kiện cho việc trao đổi quan điểm hiệu quả. **Tựu trung lại, tranh biện là một quá trình có cấu trúc theo một định dạng xác định để các cá nhân chia sẻ ý kiến của mình và thuyết phục người khác, nhằm đưa ra quyết định một cách hiệu quả**.

03

Tranh biện và thảo luận, cái nào tốt hơn?

Tôi có những trải nghiệm rất thú vị khi gặp gỡ các giáo viên phổ thông và các nhân viên văn phòng. Một số giáo viên nghĩ rằng “tranh biện sẽ kích thích tính cạnh tranh, và như thế sẽ không tốt cho sự hình thành nhân cách của học sinh”. Cũng có thầy cô lại cho rằng “tranh biện là phương pháp hiệu quả nhất để phát triển năng lực tư duy của học sinh”.

Tương tự trong giới công sở, không phải ai cũng có cùng quan điểm về tranh luận. Với những người giữ chức vụ cao, tranh biện được coi là “không phù hợp với văn hóa tổ chức và còn gây ảnh hưởng không tốt tới nội bộ tổ chức”. Ngược lại, các nhân sự mới và nhân sự ít thâm niên thường mong muốn những cuộc họp theo kiểu tranh biện để họ có thể đưa ra những ý kiến và phản biện mang tính xây dựng hơn, do những thảo luận chẳng đâu vào đâu trong các cuộc họp hoàn toàn không hiệu quả. Đôi lúc, ngay cả những quản lý cấp cao sẵn sàng gạt sang bên những qui tắc thứ bậc để tham gia tranh luận cũng gặp phải khó khăn khi các thành viên trong nhóm không mấy mặn mà.

Có thể thấy, tùy vào môi trường và trải nghiệm mà mọi người sẽ có ý kiến cho rằng “tranh biện là xấu, thảo luận là tốt” hoặc ngược lại. Tuy nhiên, đây lại là một quan niệm sai do ta đang hiểu chưa đúng về tranh biện và thảo luận, cũng như cách áp dụng hai hoạt động này. **Hai khái niệm này không hề đối lập, mà còn có quan hệ hỗ trợ lẫn nhau. Và khi hiểu đúng về mối quan hệ giữa chúng, ta sẽ có thể áp dụng hiệu quả cả hai hoạt động này.**

“Thảo luận” là từ hay bị nhầm lẫn với “tranh biện” nhất. Dù thường được sử dụng thay cho “tranh biện” nhưng thảo luận có những mục đích và phương thức khác biệt. Nếu hiểu được điểm tương đồng cũng như khác biệt giữa hai khái niệm này, ta sẽ hiểu rõ hơn thảo luận thực sự là gì.

Đầu tiên, tranh biện và thảo luận đều là những hoạt động được tiến hành theo nhóm 2-4 người trở lên, trong đó tất cả phải được thể hiện bằng lời nói. Nói ngắn gọn, tranh biện và thảo luận đều là phương tiện giúp đưa ra quyết định thông qua giao tiếp bằng ngôn từ. Ngoài ra, mặc dù có sự khác biệt đáng kể về phương pháp thực hiện, cả tranh biện và thảo luận đều hướng tới mục tiêu giải quyết một vấn đề cụ thể. Trong trường hợp này, “tranh biện” hay “tranh biện theo thể thức” thường kéo theo hoạt động thảo luận trước và thậm chí sau tranh biện.

Vậy, tranh biện khác với thảo luận ở điểm nào? Trước hết, hãy cùng tìm hiểu sự khác biệt qua định nghĩa của từ điển.

토론(tolon): tranh biện/tranh luận, thảo luận và cân nhắc các ý kiến khác nhau về một vấn đề cụ thể giữa nhiều người.

토의(toui): thảo luận, xem xét và đi đến thống nhất về một vấn đề cụ thể.

(Nguồn: Từ điển Quốc ngữ, Viện Quốc ngữ Quốc gia Hàn Quốc)

Thảo luận (discussion) là hoạt động mà người tham gia nêu ý kiến cá nhân về một vấn đề cụ thể và đạt được sự đồng thuận hoặc một quyết định thông qua trao đổi. Còn tranh biện (debate) là hoạt động mà mỗi bên tham gia sẽ đưa ra ý kiến cá nhân về vấn đề cụ thể, lập luận về tính chính đáng của nó, nhưng không nhất thiết phải đạt được sự đồng thuận hay quyết định.

Điểm khác biệt nổi bật nhất nằm ở việc thảo luận là quá trình chia sẻ nhằm thống nhất các ý kiến khác nhau để giải quyết vấn đề, còn tranh biện lại là quá trình thuyết phục nhằm thay đổi các quan điểm khác nhau để giải quyết vấn đề. Dựa theo các đặc điểm này, ta có thể tổng kết những khác biệt giữa hai khái niệm như sau.

	Thảo luận	Tranh biện
Mục đích	Tìm kiếm câu trả lời thông qua chia sẻ và thống nhất ý kiến	Thuyết phục người khác bằng quan điểm hoặc giải pháp của mình về một vấn đề được đưa ra
Hình thức	Không có các qui tắc hoặc qui định chính thức	Có những ràng buộc chính thức như các qui tắc và qui định
Phạm vi chủ đề	Có thể đề cập đến các chủ đề ngoài vấn đề chính	Chỉ tập trung vào vấn đề chính, loại bỏ những vấn đề không liên quan
Ý kiến	Người tham gia tự do tìm giải pháp	Người tham gia lập luận một cách logic dựa trên sự thật, luận điểm và bằng chứng
Phương pháp giải quyết vấn đề	Các phương án được đề xuất và lựa chọn theo tư duy tập thể	Làm rõ các điểm đối lập để giải quyết mâu thuẫn hoặc lựa chọn phương án thay thế
Thái độ	Tôn trọng đối phương, các ý kiến được coi là các lập luận hợp lí	Tôn trọng đối phương, các ý kiến là đối tượng để phản biện và kiểm chứng
Cách xử lí qui tắc	Có thỏa hiệp và thương lượng	Không thỏa hiệp và thương lượng; tuân theo các qui tắc đã thiết lập
Quyền phát biểu	Mỗi người tham gia có thể có thời lượng phát biểu khác nhau	Tất cả người tham gia có thời lượng phát biểu như nhau

Tranh biện là hình thức giao tiếp mạnh mẽ trong đó người tham gia chia thành hai phe ủng hộ và phản đối, nêu vấn đề và thuyết phục lẫn nhau. Trong khi đó, **thảo luận là hình thức giao tiếp mang tính hợp tác, trình bày và phối hợp nhiều ý kiến khác nhau để giải quyết vấn đề.** Vì vậy, trong các tình huống như lớp học, họp nội bộ, các hoạt động câu lạc bộ, điều quan trọng là chúng ta phải khéo léo kết hợp thảo luận và tranh biện tùy theo mục đích và hoàn cảnh.

Ngoài ra, tranh biện còn bao gồm sự chuẩn bị giữa các thành viên trong nhóm, họp trừ bị và các qui trình thảo luận khác, và đôi khi một cách rất tự nhiên, từ thảo luận chuyển sang tranh luận. Ngoại trừ tranh biện học thuật (tranh biện đối kháng) có thể thức nghiêm ngặt, **trong cuộc sống, ta thường dịch chuyển giữa “chế độ thảo luận” để chia sẻ ý kiến và “chế độ tranh luận” để thuyết phục đối phương.**

Để trở thành một người tranh luận giỏi, trước hết bạn phải nhận diện được sự khác biệt trong định nghĩa và đặc điểm giữa tranh biện và thảo luận. Trong quá trình giải quyết vấn đề và thuyết phục đối phương, bạn cần biết áp dụng cả hai kỹ năng này một cách hợp lý.

04

Tranh biện là một kĩ năng sống

“Những học sinh được đào tạo kĩ năng tranh biện đạt điểm tư duy phản biện cao gấp 2 lần những học sinh không được đào tạo.”

“Những học sinh được đào tạo kĩ năng tranh biện đạt điểm thi đại học cao hơn so với những học sinh không được đào tạo.”

“Những người được đào tạo kĩ năng tranh biện đạt điểm phỏng vấn cao hơn so với những người không được đào tạo.”

Mặc dù tranh biện có rất nhiều tác dụng và lợi ích, nhưng khi dẫn chứng về tác động của tranh biện, phần lớn người ta chỉ giới hạn nó ở một số tác dụng học tập nhất định. Ví dụ, chỉ tập trung vào kết quả nghiên cứu và số liệu về hiệu quả học tập như “tranh luận giúp phát triển tư duy phản biện, cải thiện kĩ năng thuyết trình tốt hơn và nâng cao khả năng đọc hiểu”.

Tuy nhiên, tranh biện còn mang lại cho chúng ta nhiều ích lợi hơn thế. Sau hơn 10 năm trực tiếp tham gia các trận đấu tranh biện, giảng dạy về tranh biện, tôi đã có cơ hội quan sát sự thay đổi có được nhờ tranh biện ở nhiều người. Từ những trải nghiệm thực tế đó, tôi biết rằng tranh biện không chỉ bồi dưỡng năng lực học tập, mà còn tác động tích cực tới nhiều mặt khác trong cuộc sống.

Khả năng giải quyết vấn đề

Tranh biện giúp bạn rèn luyện khả năng giải quyết vấn đề. Để tranh biện hiệu quả, bạn cần phân tích sơ bộ về vấn đề và hiện tượng từ nhiều góc độ, bóc tách các nguyên nhân gây ra nó, và chọn ra trong số đó vấn đề mấu chốt để đưa ra phương án giải quyết khả thi. Nếu không xác định được vấn đề và cách giải quyết hợp lý thì lập luận của người tranh luận sẽ rất yếu về logic và không đủ sức thuyết phục. Do đó, tranh biện đòi hỏi cá nhân phải có khả năng tư duy để biến vấn đề phức tạp thành vấn đề đơn giản và rõ ràng.

Xin kể câu chuyện của tôi khi tham gia giải Vô địch Tranh biện Thế giới bậc Đại học tổ chức ở Berlin. Bên lề giải đấu quốc tế danh giá thường niên này có rất nhiều chương trình khác được tổ chức, trong đó có buổi tuyển dụng của công ti tư vấn quản trị toàn cầu McKinsey & Company. Tôi vẫn nhớ như in mình được nhận một cuốn sổ có chứa lí lịch của những chuyên viên tư vấn quản trị có xuất thân là tranh biện viên đang làm việc tại văn phòng của McKinsey trên toàn thế giới.

Vì sao một công ti tư vấn quản trị được coi là một trong những nơi cạnh tranh nhất trên thế giới lại tìm đến giải tranh biện này? Đó là bởi họ hiểu rằng việc tham gia vào các hoạt động tranh biện giúp mọi người nâng cao kỹ năng phân tích và giải quyết vấn đề. Năng lực cần có của một chuyên viên tư vấn quản trị – người chịu trách nhiệm giải quyết vấn đề cho các doanh nghiệp – chính là cấu trúc vấn đề một cách logic và đưa ra phương án giải quyết khả thi. Điều này rất giống quá trình tranh biện đã được đề cập ở trên.

Thật vậy, ta sẽ phải đối mặt với vô số vấn đề trong cuộc sống, và không hề quá lời khi nói rằng năng lực của bạn được quyết định bởi cách bạn ứng phó với những vấn đề đó.

Quá trình ra quyết định

Chúng ta đang sống trong một xã hội đa dạng với vô vàn quan điểm, và vì thế không thể tránh khỏi chuyện chín người mười ý. Trong bối cảnh ấy, tranh biện thực sự cần thiết để hài hòa những góc nhìn và sự đa dạng này. Tranh biện là một phương tiện quan trọng để mọi người trao đổi ý kiến, thuyết phục lẫn nhau, và đi đến quyết định cuối cùng. Ngay cả khi không nhấn mạnh vào khía cạnh giáo dục, ta vẫn có thể dễ dàng nhận thấy tranh biện được sử dụng trong nhiều bối cảnh quan trọng khác nhau như bầu cử, chất vấn và họp hành.

Tranh biện khuyến khích người tham gia lắng nghe kỹ lưỡng nhất có thể ý kiến của đối phương theo nguyên tắc ý kiến của đối phương “không sai mà chỉ là khác với ý kiến của ta”. Sau tranh biện sẽ là quá trình tạo dựng đồng thuận để đưa ra quyết định. Trong trường hợp các bên tranh luận có lập trường kiên định

về một vấn đề nào đó, việc làm rõ các điểm mâu thuẫn sẽ giúp người tham gia và các bên liên quan đưa ra những quyết định có cơ sở.

Cựu Tổng thống Mỹ John F. Kennedy, người từng là tranh biện viên thời sinh viên, trong một buổi diễn thuyết vào năm 1960 đã nhấn mạnh rằng việc trao đổi các quan điểm đối lập và kiểm chứng những ý kiến khác nhau thông qua tranh biện là hoạt động cần thiết cho nền dân chủ. Ông kêu gọi xã hội cần có nhiều hơn nữa những chương trình dạy tranh biện và thảo luận trong tất cả các định chế.² Như vậy, **tranh luận không chỉ là một công cụ để người dân tiếp thu quá trình ra quyết định dân chủ, mà còn là công cụ nuôi dưỡng những công dân dân chủ có lí trí.**

Bảo vệ quyền lợi cá nhân

Tranh biện giúp ta bảo vệ quyền lợi của chính mình. Qua tranh biện, ta có thể rèn luyện óc phân tích và tư duy phản biện. Những tranh biện viên được đào tạo bài bản sẽ **tiếp cận mọi vấn đề với một “sự nghi ngờ hợp lí”**. Điều này đặc biệt có lợi cho thanh thiếu niên. Nhờ tư duy phản biện, họ có thể nhận ra những gì xảy ra với mình có công bằng hay không. Khi họ chuyển tiếp từ giai đoạn thanh thiếu niên sang giai đoạn trưởng thành, tranh biện giúp họ tránh bị lừa gạt và rèn khả năng phân biệt đúng – sai trong những điều họ học ở trường và ở nhà.

² LITAN, ROBERT(2020), “Improving Education and Healing America through Debate-Centered Education: An Introduction.” In Resolved: Debate Can Revolutionize Education and Help Save Our Democracy, 1. Washington, D.C.: Brookings Institution Press.

Kĩ năng sống

Tựu trung lại, bản thân tranh biện chính là một kĩ năng sống. Kĩ năng sống được định nghĩa là “khả năng thích ứng và năng lực hành động tích cực để đối phó hiệu quả với những yêu cầu và thử thách của cuộc sống.”³

Dù muốn hay không, tranh biện chắc chắn là một kĩ năng thiết yếu để chúng ta sống và định hình cuộc sống của mình.

Tần suất có thể khác nhau, nhưng tranh biện hay những cuộc tranh luận sẽ xảy ra trong mọi tình huống của cuộc sống, ở nhà, ở trường, ở nơi làm việc hay giữa bạn bè, v.v. Và nếu không tích cực tham gia tranh biện, bạn có thể sẽ có cảm giác mình đang bị tụt hậu hoặc không đóng góp được gì ý nghĩa.

Thế giới ngày nay đã thay đổi, vài thập kỉ trước, bạn chỉ cần làm theo hướng dẫn là đủ. Năng lực tin học tới giữa những năm 1990 vẫn được coi là không cần thiết, nhưng giờ đã trở thành một kĩ năng không thể thiếu. Kĩ năng tranh biện giờ đây cũng quan trọng không kém gì kĩ năng đọc hay viết, không chỉ trong đánh giá học tập ở trường, phỏng vấn xin việc, thi công chức, mà còn trong năng lực xử lí công việc chu toàn. Trên hết, đó là kĩ năng thiết yếu để trở thành một công dân có tinh thần trách nhiệm và cống hiến trong một xã hội dân chủ.

³ UNICEF(2003), https://www.unicef.org/lifeskills/index_7308.html